

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/182580,Panele-dyskusyjne-podsumowanie-drugiego-dnia-Kongresu.html>
26.04.2024, 22:48

Panele dyskusyjne - podsumowanie drugiego dnia Kongresu

Reparacje wojenne w XX wieku okiem polityków - Warszawa, 14 kwietnia 2023. Fot. Mikołaj Bujak (IPN)

Jesteśmy na półmetku Kongresu Pamięci Narodowej. Za nami wiele ciekawych dyskusji, w których wzięli udział przedstawiciele świata nauki i polityki, ale także wybitni dziennikarze, artyści, programiści i blogerzy. Krótkie podsumowanie wczorajszych rozmów znajdziesz [TUTAJ](#).

Reparacje wojenne w XX wieku okiem polityków, naukowców i publicystów

II wojna światowa była największym konfliktem w dziejach świata. Wiązała się przede wszystkim z ludobójstwem i śmiercią milionów ludzi, ale także ogromnymi zniszczeniami. Długoletnia okupacja niemiecka polskich ziem, tak odmienna od okupacji w Europie Zachodniej, do tej pory budzi w naszym kraju ogromne emocje.

Jak zwycięskie mocarstwa uregulowały problem niemiecki po zakończeniu II wojny światowej? Czy Niemcy poniosły odpowiedzialność za zbrodnie przeciwko pokojowi, zbrodnie wojenne oraz zbrodnie przeciwko ludzkości, których się dopuścili? Na te inne pytania odpowiedzi szukali naukowcy: dr Konrad Graczyk (IPN), r. pr. Beata Komarnicka-

Nowak, prof. Bogdan Musiał i dr Krzysztof Rak (Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej).

Zapis dyskusji dostępny na kanale IPNtv od 1 września 2023, godz. 18.00

Sprawę reparacji w ujęciu politycznym przybliżyli też Arkadiusz Mularczyk, sekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych oraz Jarosław Sellin, sekretarz stanu w Ministerstwie Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu, a od 2022 również generalny konserwator zabytków.

Wiceminister Sellin podkreślił, że należy odróżnić reparacje od reparacji dzieł kultury.

Ona się dzieje od wielu lat, przenosi pewne efekty i przyspiesza. To dwie różne rzeczy oparte na innym prawodawstwie, ponieważ przepisy krajowe i międzynarodowe dają instrumentarium do odzyskiwania dzieł sztuki. Proces restytucji dóbr przyspiesza, co pokazuje ostatnie siedem lat, jednak jest to jeszcze praca na pokolenia – mówił.

Zgodził się z nim wiceszef MSZ, który zaprezentował raport o polskich stratach wojennych.

Naszym celem jest doprowadzenie do punktu zwrotnego w Niemczech i rewizji historii II wojny światowej – powiedział. Budujemy szerszą koalicję. Przed nami również pewne wydarzenia o charakterze naukowym i eksperckim, które dadzą podstawy do działania – mówił dalej Arkadiusz Mularczyk.

Dlaczego w uchwale Sejmu z dnia 14 września 2022 r. w sprawie dochodzenia przez Polskę zadośćuczynienia za szkody spowodowane przez Niemcy w czasie II wojny światowej mowa jest o rekompensacie i zadośćuczynieniu, a nie reparacjach? Jakie warunki muszą zostać spełnione, aby Niemcy zmieniły swój stosunek do polskich roszczeń? Co polscy politycy mogą zrobić w tej sprawie? To tylko niektóre z pytań, z jakimi przyszło się zmierzyć naszym gościom.

Zapis dyskusji dostępny na kanale IPNtv od 3 września 2023, godz. 18.00

O swoim spojrzeniu na kwestię reparacji w stosunkach polsko-niemieckich opowiedzieli też publicyści: Wojciech Biedroń (wPolityce, „Sieci”), Wojciech Surmacz (PAP) i prof. Jan Żaryn („W sieci historii”).

Zapis dyskusji dostępny na kanale IPNtv od 2 września 2023, godz. 18.00

„Szlaki Nadziei. Odyseja Wolności” oczami osób zaangażowanych w projekt

Międzynarodowy projekt edukacyjno-memoratywny „Szlaki Nadziei. Odyseja Wolności” to sztandarowe przedsięwzięcie IPN, upamiętniający wysiłek zbrojny armii gen. Andersa oraz losy ludności cywilnej, która wraz z żołnierzami wyszła z ZSRS.

Projekt, przewidziany na lata 2022–2025, zakłada między innymi prezentację dedykowanej wystawy we wszystkich krajach, które przemierzyła Armia Andersa. Ukazujemy wkład,

determinację i zaangażowanie Polaków w walkę o uwolnienie świata od totalitaryzmów. Chcemy propagować na arenie międzynarodowej historię Polski, pamięć o losach polskiej diaspory oraz o bohaterstwie żołnierzy, którzy z Polską w sercu walczyli o wolność wszystkich narodów. Tytuł projektu nawiązuje do wieloletniej tułaczki Odysusza, pragnącego powrócić do Itaki po zwycięskiej wojnie trojańskiej.

Drugiego dnia Kongresu Pamięci Narodowej o „Szlakach Nadziei” rozmawiały osoby zaangażowane w projekt na najwyższym szczeblu: Anna Maria Anders – ambasador RP we Włoszech, Radosław Gruk – ambasador RP w Uzbekistanie, Jane Mufamadi – dyrektor generalna Freedom Park w Pretorii (RPA), Magdalena Pszczółkowska – konsul generalna RP w Toronto, Sandra Thompson – dyrektor Alabama Veterans Museum w Athens (USA) oraz dr Karol Nawrocki – prezes IPN.

Każda z odsłon wystawy składa się z części ogólnej oraz elementów ukazujących wątki lokalne, interesujące zarówno odbiorcę zagranicznego, jak i środowiska polonijne.

Celem projektu jest ukazanie wytrwałości i niezłomności Polaków w walce z totalitaryzmami, gdy pomimo dwóch okupacji i utraty państwowości walczyli za wolność „Waszą i Naszą”, wyzwalając wiele narodów. Smutnym paradoksem pozostaje fakt, że „ostatnim rozdziałem”, czyli odzyskaniem wolnej Polski, mogli się radować nieliczni z tych, którzy ruszyli wraz z gen. Władysławem Andersem „Szlakiem Nadziei” – mówiła ambasador Anna Maria Anders, wspominając wojenne i powojenne losy ojca.

Dr Karol Nawrocki podkreślił wielowymiarowość projektu „Szlaki Nadziei”, bo wokół prezentowanej wystawy edukacyjno-memoratywnej, wydawane są książki, organizowane koncerty, konkursy, spotkania i konferencje naukowe.

Projekt obejmie swym zasięgiem ponad 50 państw na całym świecie, położonych na sześciu kontynentach i jest przykładem polityki historycznej skierowanej do trudnego, wymagającego odbiorcy. Odbiorcy, który nie wie nic, albo bardzo niewiele, na temat historii Polski i często posiada jej bardzo przekłamany obraz.

Panel dyskusyjny był także zachętą do odwiedzenia części wystawowej, dedykowanej „Szlakom Nadziei”. Można ją oglądać do końca Kongresu.

* * *

Dzisiejszy dzień zdominowała tematyka II wojny światowej. Prócz kwestii reparacji i tułaczki Polaków poruszona została tematyka zbrodni niemieckich z tego okresu, kwestia pomocy Żydom na terenie okupowanej Polski i porównanie jej z realiami w innych krajach Europy.

Pomoc Żydom pod okupacją niemiecką – perspektywa europejska

O pomocy udzielanej Żydom w Europie w czasach II wojny światowej, rozmawiali dziś dr Konrad Graczyk (IPN), prof. Bogdan Musiał, dr Aleksandra Namysło (IPN) i dr Andrei Zamoiski (Freie Universität Berlin).

Naukowcy wspólnie porównali realia krajów zachodnich z perspektywą polską i pochyłili się nad kwestią pomocy świadczonej Żydom jako przedmiotu niemieckiego prawa penalizacyjnego na okupowanych terenach.

Prowadzone od lat badania jasno ukazują różnice w podejściu niemieckiego okupanta do zagadnienia pomocy Żydom na terenach zajętych przez III Rzeszę – zarówno na wschodzie, jak i na zachodzie Europy. Czy współczesna historiografia pozwala nam odpowiedzieć na pytanie dlaczego na Zachodzie nie wprowadzono tak drastycznych rozwiązań prawnych, jak w okupowanej Polsce? Czy powód wynikał z umiejscowienia epicentrum Zagłady na okupowanych ziemiach polskich czy może z zauważalnej przez Niemców skali pomocy?

Walka i opór społeczności żydowskiej podczas okupacji niemieckiej w Polsce

Sytuacja Żydów w okupowanej Polsce była zupełnie inna niż na zachodzie Europy. Na temat walki Żydów rozmawiali wybitni specjaliści z tego zakresu: zastępca prezesa IPN – dr Mateusz Szpytma, dyrektor Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku – dr hab. Grzegorz Berendt oraz naukowcy Instytutu Pamięci Narodowej: dr Alicja Gontarek i dr hab. Sebastian Piątkowski.

Już 19 kwietnia 2023 minie 80 lat od chwili wybuchu powstania w getcie warszawskim – największego zrywu zbrojnego podjętego przez Żydów w okupowanej przez Niemców Europie. Do akcji zbrojnych i innych form oporu podjętych przez Żydów przeciwko Niemcom dochodziło w wielu miejscach okupowanej Polski: w obozach zagłady w Treblince i Sobiborze, w gettach w Częstochowie, Będzinie czy Białymstoku. Przez cały okres okupacji działało również wiele mniejszych i większych żydowskich grup przetrwania i partyzanckich. Według najnowszych ustaleń badawczych, wielu Żydów podejmowało próby ucieczki i ratunku w momencie rozpoczęcia niemieckiej akcji „Reinhardt”. Bez względu na miejsce przebywania ludności żydowskiej rozwijały się także bierne formy oporu.

Zbrodnie niemieckie w okupowanej Polsce

Dlaczego w czasie II wojny światowej władze niemieckie od początku sięgnęły po eksterminację? Jakie były jej formy i metody? W jaki sposób selekcjonowano ofiary? Czy podczas II wojny światowej doszło tylko do ludobójstwa ludności żydowskiej, czy zasadne jest także mówienie o ludobójstwie na narodzie polskim?

Na te i inne pytania odpowiedzi szukali wspólnie historycy Instytutu Pamięci Narodowej: dr hab. Grzegorz Bębniak, dr Tomasz Ceran, dr Tomasz Domański i dr Tomasz Sudoł. Moderatorem rozmowy była dr hab. Monika Tomkiewicz, wybitna specjalistka z zakresu eksterminacji i prześladowań ludności polskiej w Okręgu Rzeszy Gdańsk-Prusy Zachodnie w latach 1939–1945 oraz Komisariacie Rzeszy Ostland w latach 1941–1944.

Uczestnicy panelu starali się odpowiedzieć na pytania dotyczące zbrodni niemieckich uwzględniając perspektywę zarówno ziemi wcielonych do Rzeszy (Wielkopolska, Pomorze Gdańskie, Górny Śląsk) jak i Polski Centralnej (Generalne Gubernatorstwo), sytuację w

dużych miastach, na prowincji i wsi.

W starciu z totalitaryzmami. Polska 1939-1945

O dwóch totalitaryzmach: niemieckim narodowym socjalizmie i sowieckim komunizmie oraz ich wpływie na świat w latach 1939-1945 rozmawiali prof. Stéphane Courtois – francuski historyk, jeden z twórców słynnej „Czarnej księgi komunizmu”, prof. Stephen Hicks – wykładowca Rockford University (USA, Illinois), kierownik Centrum Etyki i Przedsiębiorczości, prof. Grzegorz Kucharczyk (IH PAN) – znawca myśli politycznej XIX i XX wieku oraz dziejów Niemiec, a także amerykański dziennikarz David Satter, specjalizujący się w tematyce Związku Radzieckiego i Rosji.

1 września 1939 r. Rzesza Niemiecka napadła na Rzeczpospolitą, łamiąc pakt o nieagresji. Wojsko Polskie w osamotnieniu stawiało czoło przeważającym siłom nieprzyjaciela. 17 września 1939 r., zgodnie z postanowieniami paktu Ribbentrop-Mołotow, Armia Czerwona wkroczyła na ziemie wschodnie RP. W dziejach narodu polskiego rozpoczął się tragiczny okres, obfitujący w zbrodnie przeciwko ludzkości, masowe egzekucje, pacyfikacje wsi, wywózki i wysiedlenia, likwidację warstw przywódczych i inteligencji. Niemcy po odkryciu grobów masowych polskich oficerów w Katyniu starali się wykorzystać zbrodnię sowiecką jako narzędzie oddziaływania na ludność polską i wyzyskać ją do swoich celów. Ich wysiłki nie przyniosły zamierzonych rezultatów, co wyrażało obiegowe hasło: „Katyń i Oświęcim – jednacy wrogowie”.

Czy świat pamięta o udziale Polski podczas II wojny światowej? Dlaczego na Zachodzie uważa się, że wojna totalna rozpoczęła się 22 czerwca 1941 r., mimo ogromu zbrodni niemieckich na ziemiach polskich już podczas pierwszych tygodni okupacji? Co zrobić, by wzrosła świadomość co do charakteru okupacji niemieckiej w Polsce – tak dalece różnej od okupacji w państwach zachodnich? Jaki jest stan wiedzy o zbrodniach sowieckich? Jakimi są skutki braku „Norymbergi” dla komunizmu?

Celem panelu było przedstawienie stanu wiedzy historiografii zachodniej na temat losu Polski w starciu z dwoma dwudziestowiecznymi totalitaryzmami – brunatnym i czerwonym.

Patronat Honorowy
Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
Andrzeja Dudy

Instytut Pamięci Narodowej
zaprasza

13-15 kwietnia 2023

PGE NARODOWY, WARSZAWA

Patronat Honorowy Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy

Historia mówi przez pokolenia

Kongres
Pamięci
Narodowej

